

เมื่อยุติกับบทบาททางการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตย (1)

written by Witayakorn Sowattara | กันยายน 25, 2020

วิทยากร โสวัตตร เรื่อง

วาทกรรมที่ว่าสังคมไทยมีพื้นที่สำหรับคนระดับล่างถึงล่างที่สุดให้สามารถยกระดับฐานะขึ้นมาเป็นชนชั้นบนของสังคมได้นั้น เอาเข้าจริงมันก็เป็นการโฆษณาชวนเชื่อ เพราะมันไม่ได้พูดถึงโอกาสหรือความน่าจะเป็นและปริมาณที่แท้จริงที่คนชั้นล่างจะก้าวไปถึงขั้นนั้น

ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ วาทกรรมแบบนี้มันหมกเม็ดกลวงของระบบที่จะปรับเปลี่ยนคนที่ไต่เต้าไปถึงระดับขั้นที่ว่ามันให้กลายเป็นคนที่ภักดีต่ออำนาจรัฐอย่างสมบูรณ์

มันจึงกลายเป็นวาทกรรมที่ฟังดูดี พอๆ กับเรื่องความพอเพียง (ในขณะที่เรายังไม่พอกิน) หรือที่ NGOs บางสายพยายามจะสะกดเราด้วยคาถาว่า จงภูมิใจในความยากจน (จะให้ภูมิใจได้อย่างไรในเมื่อสังคมนี้ไม่มีสำนึกของความเป็นคนเท่ากัน) เช่นเดียวกับโคกหนองนาโมเดล (ทั้งที่ประเทศไทยไม่เคยปฏิรูปที่ดินและส่งเสริมการเกษตรสำหรับ

เกษตรกรรายย่อยให้ครบวงจรอย่างจริงจัง)

ลองนึกดูว่า วิธีการที่คนชนชั้นล่างจะไต่เต้าไปถึงฐานะที่ร่ำรวย ก็คือระบบการศึกษา คนที่พอมีอันจะกินก็ไปเรียน ต่อตามระบบโรงเรียนทั่วไป (โรงเรียนดี มีกี่โรง?) แต่คนอีสานส่วนใหญ่เมื่อเทียบกับภาคอื่นจะยากจน ช้ำร้าย จำนวนประชากรก็มากกว่าที่อื่น เพราะการจัดสรรงบประมาณมาพัฒนาคนอีสานนั้นน้อยนิดและไม่ทั่วถึงเลย

คำถามคือ เมื่อคนส่วนใหญ่ของอีสานดันเป็นคนยากจนและยากจนมาก แล้วแบบนี้มันจะเข้าสู่ระบบไต่เต้าได้กี่คน และกี่คนที่ว่าจะมีโอกาสไปถึงระดับชั้นบนของสังคม

เราจะพบว่าคนอีสานที่เกิดปี 2530 ลงไปที่เป็นผู้ชายจะบวชเรียนมากและน่าจะมากกว่าภาคอื่นๆ ด้วย นี่เรายังไม่พูดถึงว่าต้นทุนของคนยากจนในอีสานเหล่านี้ที่ต้องจ่าย เช่น การโภชนาการไม่ดี (เพราะรัฐไม่กระจายรายได้ ไม่ส่งเสริมการพัฒนามนุษย์อย่างเท่าเทียมเต็มที่) มันเกี่ยวกับพัฒนาการของสมองด้วย เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเส้นทางการไต่เต้านี้ สิ่งสำคัญคือ มันจะต้องผ่านกรอบหรือเบ้าหลอมที่โครงสร้างอำนาจรัฐวางไว้อย่างแข็งแกร่งและในเวลาที่ยาวนาน

ให้ลองนึกดูว่า กว่าที่คนๆ หนึ่งจะเรียนจบ (ไม่ว่าจะเป็นสายชมราวาสหรือพระ-เณร) จนสามารถไต่เต้าไปสู่ระดับบนของสังคมได้ จะใช้เวลานานแค่ไหน การถูกหล่อหลอมจากโครงสร้างอำนาจรัฐส่วนกลางที่แข็งแกร่งสุดๆ ในเวลาอันยาวนานแบบนี้มันจะสร้างและหล่อหลอมคนแบบไหนขึ้นมา

แน่นอนว่ามันไม่สามารถ “กลายคน” ให้ “ล้มชาติ” ได้ทุกคน แต่ก็รับประกันได้ว่า ถ้ามาในระบบหรือวิธีการที่เขาวางไว้ 80 - 90 % การันตีได้ว่ายอมเป็นไปตาม “แบบ” ที่รัฐต้องการ

ดังนั้นจึงไม่แปลกที่คนที่สามารถยกระดับตัวเองจากชนชั้นต่ำไปสู่ระดับบนของสังคม ส่วนใหญ่มากจึงกลายเป็นฝ่ายอนุรักษนิยม หรืออย่างน้อยที่สุดก็ไม่สามารถคิดทำต่างจากระบบได้ หรือไม่สามารถเป็นตัวของตัวเองได้ ก็จะกลายเป็นหนึ่งในโครงสร้างอำนาจที่กดขี่คนส่วนใหญ่นั่นเอง

กรณีที่เยาวชนรุ่นใหม่ปะทะทางความคิดกับพวกผู้ใหญ่ฝ่ายอนุรักษนิยมเผด็จการหรือก่อนหน้านั้นที่มวลชนคนเสื้อแดงปะทะกับอมาตยาธิปไตยเป็นตัวอย่างที่ดีมาก

อย่างน้อยที่สุดก็ตั้งแต่สมัยปฏิรูปประเทศของ ร.5 ที่ทำให้โครงสร้างอำนาจรัฐส่วนกลางนี้ครอบงำประเทศ จนอำนาจอิสระจากภูมิภาคเข้าร่วมศูนย์ที่กรุงเทพฯ และรวมถึงภาคอีสานให้อยู่ในระบบชนชั้นเจ้าขุนมูลนาย ซึ่งมันง่ายต่อการปกครอง โดยจะว่าไปแล้ว การไต่เต้าไปถึงโครงสร้างอำนาจทางชนชั้นที่ร่ำรวย ก็คือการได้นำพาตัวเองให้เข้าไปถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ได้เปรียบ ไม่ว่าจะในรูปแบบของเงินเดือนหรือสวัสดิการจากรัฐที่ดีกว่าคนส่วนใหญ่

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าใครก็ตามที่ไปถึงจุดนั้นได้ ก็จะได้รับประโยชน์แบบเป็นเจ้าเป็นนายหรือเหนือกว่าคนใน

หมู่บ้าน และมีอำนาจบาบริงนได้รับการเชื่อถือและการกลับมาเยือนบ้านของพวกเขา ก็จะมีลักษณะแบบ “ฟ้ามาโปรด” เช่น นำผ้าปามาทอดถวายที่วัดหรือโรงเรียน ให้ทุนการศึกษา สร้างนั้นนี้ให้กับชุมชน (โดยไม่พุดถึงรัฐสวัสดิการที่ทุกคนจะได้รับอย่างทัดเทียมกัน) และการมาแต่ละครั้งก็จะได้รับการรับรองจากผู้ที่มีสถานะเป็นชนชั้นนำของหมู่บ้าน

ผมยังจำได้ว่า ตอนเป็นเด็ก ตอนนั้น คนเหล่านี้นำผ้าปามาบ้าน เด็กๆ ก็จะถูกเกณฑ์ไปซ่อมฟ่อนรำเพื่อว่าวันงานจะได้ตั้งแถวฟ่อนรำแห่ต้อนรับคณะผ้าป่าจากกรุงเทพมหานคร ในงานก็จะมีรูปแบบพิธีกรรมและชนชั้นนำเหล่านี้ก็จะนั่งแถวหน้า

แต่ทุกอย่างเหล่านี้เริ่มคลายตัวลงหรือภาพเหล่านี้เริ่มจางหายไป เมื่อระบบเศรษฐกิจเริ่มขยายตัวในช่วงฟองสบู่หลังสงครามเย็น

พุดให้ชัดก็คือ ภาพที่ว่านั้นเราจะเห็นกันจนชินตาในยุครัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ย้อนลงไป แต่ในช่วงปลายๆ ยุคของพลเอกเปรมเข้าสู่ยุคพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มันมีการขยายของสภาพเศรษฐกิจที่กว้างขึ้น ทำให้คนรุ่นใหม่ที่ไม่ไปทำงานกรุงเทพฯ หรือในจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ เช่น ภาคตะวันออก เริ่มรวมตัวกันแล้วระดมทุนจัดผ้าปามาบ้านแทนชนชั้นนำเหล่านั้น ซึ่งมองได้ว่าเป็นการ “ชิงพื้นที่ทางสังคม” ของคนยากจนชั้นล่างที่เริ่มเข้าถึงฐานเศรษฐกิจยุคใหม่ แต่ตอนนั้นเศรษฐกิจยังไม่ได้ถูกกระจายมายังจังหวัดต่างๆ โดยเฉพาะในอีสานยังคงกระจุกตัวอยู่ในภาคกลางและตะวันออก

*แต่ช่วงที่คนอีสานชั้นล่างที่เป็นแรงงานอพยพ (น่าจะคนทุกภาคด้วย) อู้ฟู่มาก ไม่ว่าจะทำงานอะไรก็คือช่วงที่ฟองสบู่โป่งเต็มที่ ก่อนที่จะแตกเมื่อปี 2540 ตอนนั้นแหละที่คนอีสานได้รู้จักว่าการกินดีมันเป็นอย่างไรและมันแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจจากการเข้ายึดกุมสภาพเศรษฐกิจ โดยไม่ต้องผ่านระบบโครงสร้างแบบเก่า

เมื่อคนเราเข้าถึงฐานเศรษฐกิจในรูปของรายได้คือตัวเงินที่สมเหตุสมผลแล้ว ความมีศักดิ์ศรีก็มากขึ้น ประกอบกับผู้คนก็เห็นว่ากระแสสังคมโลกมันหมุนไปด้วยกระแสของเงิน ความมีตรงนี้ก็ทำให้เริ่มไม่จ้องอนระบบโครงสร้างเดิมอีกต่อไป

จะสังเกตว่าช่วงเวลานี้เองที่ระบบคุณค่าของครูเริ่มถูกสั่นคลอน เช่น ครูดีนักเรียนไม่ได้อีกแล้ว คนในโครงสร้างอำนาจเก่า (ระบบราชการ) ก็จะยึดกุมอยู่ได้แค่กับยศถาบรรดาศักดิ์และช่วงนี้เองที่วาทกรรมให้ร้ายทุนนิยม โจมตีเงินตราว่าทำลายวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน โจมตีนักการเมืองว่าเลวมาแต่หาผลประโยชน์และอะไรต่างๆ ที่ต่อมากลายเป็นวาทกรรมหลักของคนดีเดี๋ยวนี้เริ่มถูกนำมาใช้ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง

*และทุกอย่างมาถึงจุดพลิกผันเมื่อเกิดรัฐธรรมนูญ 40

*และพลิกผันไปอย่างไม่มีวันกลับมาเหมือนเดิมได้เมื่อรัฐธรรมนูญ 40 ให้ดอกไม้ให้ผลทำให้ระบบการเมืองกลายเป็น

ประชาธิปไตยแบบกินได้ การกระจายตัวของเศรษฐกิจมาถึงหมู่บ้านทำให้คนอีสานส่วนใหญ่ที่เคยยากจนกลายเป็นชนชั้นกลางใหม่ ทำให้การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นไปอย่างทรงพลัง และทำให้ข้าราชการที่ทนงตนหลงผิดว่าเป็น “ข้า” ของพระราชินี (ทั้งที่ได้เงินเดือนจากภาษีของประชาชน) กลายเป็นผู้มีหน้าที่บริการประชาชนอย่างแท้จริงและสุภาพด้วย

*ความเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ฝ่ายที่กุมอำนาจทางโครงสร้างหลักของประเทศแต่เดิมมารับไม่ได้ จึงปฏิบัติการรัฐประหารยึดอำนาจประชาชนเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 และล้อมข่มขู่ชายพันธุ์ประชาธิปไตยที่ลุกฮือขึ้นต่อต้านเผด็จการอย่างโหดเหี้ยมเลือดเย็นในเดือนเมษา-พฤษภา ปี 53

ที่ผมเขียนมาทั้งหมดข้างบนนั้นเพื่อจะฉายให้เห็นภาพกว้างๆ ของความเคลื่อนไหวและเป็นไปโดยรวมของสังคม (อย่างน้อยที่สุดก็สังคมและคนอีสาน) ในกระแสการเปลี่ยนแปลงของประเทศ

และที่หมายเหตุ (*) ในสามย่อหน้าข้างบนนั้น เพื่อที่จะชี้จุดสำคัญของบทความที่เราจะอภิปรายกันต่อไปถึงคนกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญมาก แต่ไม่ค่อยมีใครพูดถึงนัก (หรือแทบไม่มีเลยด้วยซ้ำ) นั่นคือการขยายตัวของเมียฝรั่งและบทบาทที่มีต่อการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยที่ผมเห็นด้วยตาตัวเองในบ้านเกิดของผมที่จังหวัดกาฬสินธุ์และเฝ้าสังเกตมาตลอดหลายปี (ตั้งแต่ปี 2533)

ขอให้ถือว่า ผมใช้เมียฝรั่งในบ้านเกิดของผมเป็นกรณีศึกษาก็แล้วกันนะครับ

หมายเหตุ: ความคิดเห็นหรือมุมมองต่างๆ ที่ปรากฏบนเว็บไซต์เดอะอีสานเรคคอร์ด เป็นข้อคิดเห็นของผู้เขียน ซึ่งไม่ได้เป็นมุมมองหรือความคิดเห็นของกองบรรณาธิการเดอะอีสานเรคคอร์ด